

پرواز در فضا؛ حادثه در زمین

دوازدهم مهر 1336 غرش مهیبي پایگاه موشکي بایکونور را لرزاند و دقایقي پس از آن يك گوي کوچک فلزي در مدار قرار گرفت و از آن سوي جو زمین پیامي را مخابره کرد که نوید عصر نويني را مي‌داد. عصر فضا آغاز شده بود و اکنون جولانگاه جديدي پيش روی بشریت قرار داشت.

اتصال دو ناو کیهانی سایوز-4 و سایوز-5 در مدار زمین، آغاز طرح بزرگ شوروي برای سفر به ماه بود پرواز در فضا؛ حادثه در زمین

جام جم آنلاین: دوازدهم مهر 1336 غرش مهیبي پایگاه موشکي بایکونور را لرزاند و دقایقي پس از آن يك گوي کوچک فلزي در مدار قرار گرفت و از آن سوي جو زمین پیامي را مخابره کرد که نوید عصر نويني را مي‌داد. عصر فضا آغاز شده بود و اکنون جولانگاه جديدي پيش روی بشریت قرار داشت.

فقط کمي بيشتر از نیم قرن از آغاز عصر فضا مي‌گذرد، اما همین 50 سال ناقابل آنچنان نگاه بشر را به دنیاي اطرافش تغییر داد و چنان در زندگی روزمره انسان اثر گذاشته که دیگر تصور زندگی بدون فضا برای انسان غیرممکن است. در این 54 سال، بشر تجربه‌هاي ارزشمندی را برای سفر به فضا و حضور در این سرزمین ناشناخته کسب کرده است. بی‌شک برای ملتي چون ما که آرزوي فرستادن يك هموطن را به فضا در سر مي‌پرورانیم خواندن داستان‌هايي از پیروزي‌ها و شکست‌هاي فراوان سایر ملت‌هاي دنیا در مسیر پرده‌انداز و ناشناخته تسخیر فضا، بسیار آموزنده خواهد بود. از این رو «جام‌جم» تلاش خواهد کرد طی سلسله مطالبی که گاه و به مناسبت‌هاي تاريخي يك رویداد فضايي و تاریخي به قلم سیروس برزو منتشر می‌کند، نگاهی بر مهم‌ترین وقایع فضايي سال‌هاي گذشته از نخستین روز تسخیر فضا تا به حال بیندازد.

تنها 2 روز پس از آغاز سال نوي میلادي، در هوای بشت برفي و توفاني و در شرایط امنیتی فوق‌العاده، يك هواپیمای ویژه در فاصله‌اي دور از دید ماموران فرودگاه چکالفسکی، جایی در حومه مسکو، آماده پرواز بود. اتوبوسي سرنشینان محدود این هواپیما را تا جلوی پله‌هاي آن رساند. برف همراه با باد و بوران اجازه نمی‌داد افرادی که حتي چند متر با هواپیما فاصله داشتند، ببینند چه کسانی به آن سوار می‌شوند. دقایقي بعد، هواپیما موتورش را روشن کرد و با اجازه برج کنترل پرواز در لابه‌لای برف در حال باریدن، راه خود را گشود و اوج گرفت تا از لایه ضخیم ابری که آسمان مسکو را پوشانده بود خارج شود. سرنشینان مرموز این هواپیما 3 کیهان‌نورد نظامي و يك فضانورد مهندس طراح سامانه‌هاي فضايي و تعدادي از کارشناسان و مربیان آنها بودند.

ولادیمیر شاتالف، نخستین کیهان‌نوردي بود که سوار بر این هواپیما راهي مقصدي اسرارآمیز بود. او آذر 1306 خورشیدی در پتروپاولوسک در شمال قزاقستان به دنیا آمده بود. هنگامی که دبیرستان را تمام کرد، به دانشکده نیروي هوایی رفت و پس از دریافت درجه مهندسي در نیروي هوایی اتحاد جماهیر شوروي سابق به فعالیت پرداخت، اما بخت و اقبالش بلند بود که بعد از 17 سال خلبانی سرانجام به عنوان فضانورد انتخاب و مشغول تمرینات مخصوص این کار شد.

دومین کیهان‌نورد باریس وولینف، 7 سالی جوان‌تر از همقطارش ولادیمیر بود و در ایرکوتسک به دنیا آمده بود. او نیز پس از پایان تحصیلات به نیروي هوایی شوروي پیوست و جزو اولین فرد از گروه کیهان‌نوردان انتخاب شده بود که به همراه گآگارین، تمرینات فضانوردي خود را آغاز کرده بود.

آلکسی یلیسیف، سومین مسافر کیهان‌نورد این هواپیما از همه جوان‌تر بود. در ژیزدر به دنیا آمده بود. او برخلاف دو همکارش پس از اتمام دبیرستان به انستیتوی فناوری مسکو وارد شد. یلیسیف سپس در موسسه انرژی به عنوان مهندس طراح ناوهای کیهانی به کار پرداخت، ولی سرانجام به جرگه فضانوردان پیوست.

آخرین کیهان‌نورد، یوگنی خرونف از استان تولا در روسیه آمده بود. خرونف پس از اتمام تحصیلات ابتدایی، وارد آموزشگاه فني نیروي هوایی شوروي شده بود و سال‌ها در آنجا خدمت کرده بود. سال 1339 جزو اولین نفرات گروه کیهان‌نوردان انتخاب شد و ضمن تمرینات فضايي به تحصیل در آکادمي هوایی ژوکوفسکی پرداخت.

اینک این گروه به بایکونور می‌رفتند تا برنامه پرهیجان اما خطرناکی را آغاز کنند. کاری که قرار بود 2 سال پيش انجام گیرد، اما بروز نقص فني در سایوز-1 اجازه آن را نداد و با سقوط سایوز-1 و کشته شدن کامارف به شکل فاجعه باري خاتمه یافت.

ساعاتي پس از بلند شدن این هواپیما، هواپیمای بعدی راهي قزاقستان شد که در آن گروه دوم شامل اعضاي علي‌البدل پرواز حضور داشتند. برای جلوگیری از تعویق پرواز، گروه‌هاي اصلي و علي‌البدل، جداگانه و با هواپیمای مختلف پرواز می‌کردند تا در صورت بروز

حادثه احتمالی برای هر یک از آنها، افراد بعدی بتوانند به موقع پرواز را انجام دهند.

پس از سفر هوایی طولانی، سرانجام هر دو هواپیما در فرودگاه بایکونور به زمین نشستند. شرایط آب و هوایی آنجا نیز چیزی از شهر مسکو کم نداشت. هر دو گروه از صبحگاه روز بعد، آخرین آموزش و تمرین‌ها را آغاز کردند.

مسابقه‌ای برای فتح ماه

آن سال نوبی میلادی در حالی آغاز شد که سرنشینان ناو آمریکایی آپولو - 8، تولد حضرت مسیح را در مدار ماه جشن گرفتند. این نخستین سفر انسان به مرزهای فراتر از مدار اطراف زمین به شمار می‌رفت. دنیا با علاقه به مسابقه فضایی بین دو ابرقدرت می‌نگریست. آمریکا تصمیم داشت بزودی اولین سفینه سرنشیندار را بر سطح ماه بنشانند.

با توجه به مسابقه فضایی بین دو ابرقدرت آن زمان، همه در انتظار کار مهمی از طرف مقابل یعنی شوروی بودند، اما برخلاف انتظار همه، 2 هفته‌ای بعد از آغاز سال نوبی میلادی، رسانه‌های شوروی خبر پرتاب سایوز-4 با یک سرنشین را اعلام کردند. این ناو با ولادیمیر شاتالوف راهی مدار زمین شد. اطلاعاتی مثل همیشه تنها اطلاعاتی معمولی را به مردم می‌دادند. به طور مثال اعلام کردند شاتالوف در اولین دور به بررسی سامانه‌های سفینه و راهاندازی دستگاه ارتباط تلویزیونی پرداخته است! مطلبی تکراری و بی‌اهمیت که چندان قابل توجه نبود، اما پس از آن که روز بعد، دنیا خبردار شد ناو دیگری با 3 سرنشین راهی مدار زمین شده، همه می‌دانستند اتفاق هیجان‌انگیزی در حال انجام است.

اطلاعاتی‌های بعدی نشان داد که واقعا عملیات جدیدی در حال وقوع است: سایوز - 5 ششمین دور خود را بر گرد زمین زده بود که شاتالوف سوار بر سایوز - 4 موفق به دیدن آن شد و بلافاصله ارتباط بین 2 ناو برقرار گردید. سایوز - 5 با 3 سرنشین از فاصله 6 کیلومتری به تعقیب کپسول فضایی شاتالوف پرداخت. سامانه جستجو و الحاق به کار افتاد و 2 ناو را تا فاصله یکصد متری به هم نزدیک کرد، سپس شاتالوف هدایت سفینه را به دست گرفته آن را به سایوز - 5 نزدیک کرده و بالاخره 2 ناو را به هم متصل کرد. این نخستین اتصال 2 ناو سرنشیندار در فضا بود، اما این همه ماجرا نبود!

پس از اتصال 2 ناو که از بخش مداری به هم قفل شده بودند، خرونف و یلیسیف داخل قسمت مداری رفته و لباس ویژه راهپیمایی را پوشیدند و با باز کردن دریچه آن، به فضای آزاد راه یافتند. دو کیهان‌نورد یک ساعت و 27 دقیقه پس از الحاق، سایوز - 5 را ترک کرده و به یک راهپیمایی 37 دقیقه‌ای اقدام کردند و با استفاده از دستگاه‌های ویژه نصب شده روی 2 سفینه خود را به سایوز - 4 رساندند، دریچه بخش مداری را باز و به داخل آن رفتند.

باز و بسته شدن دریچه‌ها در هر دو سفینه به طور خودکار انجام گرفت و زمانی که خرونف و یلیسیف، سایوز - 5 را ترک کردند دریچه مربوط به آن بسته شد و در ورودی به سایوز - 4 در زمان لازم باز شد و 2 فضانورد پس از ورود، دریچه را بسته و هوایی داخل ناو را تنظیم کردند، سپس شاتالوف از بخش فرود کپسول فضایی سایوز به دیدار آنان شتافت. این نخستین جابه‌جایی فضایی جهان به‌شمار می‌رود. 2 سفینه پس از حدود 4 ساعت و 35 دقیقه پرواز مشترک از یکدیگر جدا شدند.

سایوز - 4، 17 ژانویه پس از اتمام مأموریتی که با یک سرنشین آغاز شده بود و حالا با 3 فضانورد در 40 کیلومتری شمال غربی قرقنده فرود آمد.

والینف پرواز خود را آن روز نیز ادامه داد و قرار شد روز بعد فرود آید، اما برای والینف، فرود براحتی صورت نگرفت. در زمان بازگشت به زمین، بخش فرودی از قسمت مداری جدا نشد و ناو کیهانی، در حالی که دیوانه‌وار به دور خود می‌چرخید به شکل وارونه وارد جو زمین شد. این موضوع بسیار خطرناک بود چرا که اصطکاک بسیار زیاد کپسول با جو زمین در حالی که عایق در سوی دیگر ناو قرار داشت می‌توانست باعث ذوب‌شدن سفینه و مرگ کیهان‌نورد شود.

چرخش مرگ‌آور سفینه تا زمانی که تسمه‌های اتصال بخش فرودی و مداری نسوخته بود، ادامه داشت، اما آنها سرانجام ذوب شدند و قسمت مداری، چنگال‌هایش را از بخش فرودی برداشت.

در ارتفاع 10 کیلومتری سامانه چتر نجات به کار افتاد، اما ناگهان طناب‌ها شروع به چرخیدن کردند و به دور هم پیچیدند و یک دسته شدند. خوشبختانه حرکت دورانی سفینه و پیچیدگی طناب‌ها در دو جهت مخالف بود و به همین دلیل چتر باز شد، اما بعد از باز شدن هم چرخش ناو ادامه داشت و در نتیجه فرود خیلی محکم صورت گرفت. ضربه به شانه و سر والینف وارد شد. این ضربه بقدری شدید بود که یکی از دندان‌های بالایش را شکست، اما به هر حال او زنده به زمین بازگشت. اگر فکر می‌کنید ماجرای این سفر تاریخی با فرود هر 4 کیهان‌نورد به خوبی و خوشی پایان گرفته است، سخت در اشتباهید.

فرود سایوز - 5 پایان ماجرا نبود! طبق رسم آن زمان، کیهان‌نوردان پس از بازگشت به مسکو، در فرودگاه مورد استقبال رهبران سیاسی قرار می‌گرفتند و سپس همراه با آنان از میان مردم صف کشیده در خیابان، به کرملین می‌رفتند تا در مراسم رسمی، مدال بگیرند.

ماشین حامل کیهان‌نوردان سایوز 4 و 5 در نزدیکی کاخ کرملین هدف تیراندازی فردی قرار گرفت که می‌خواست در حقیقت برژنف را ترور کند، اما به اشتباه به ماشین کیهان‌نوردان شلیک کرد.

شیشه سمت چپ بر اثر اصابت گلوله خرد شد و یک گلوله هم مستقیماً به سر راننده اصابت کرد. اتومبیل همچنان که به جلو می‌رفت، چند بار به سمت چپ و راست متمایل و سپس متوقف شد و در سرازیری خیابان شروع به عقب رفتن کرد. بالاخره مامور امنیتی‌ای که در اتومبیل فضا‌نوردان بود، ترمزدستی را کشید و خودرو را نگه‌داشت.

به این ترتیب 4 کیهان‌نورد توانستند خود را برای مراسم رسمی دریافت مدال، سالم به کرملین برسانند در حالی که طی پرواز خود، دو واقعه مهم نخستین اتصال دو ناو سرشنیندار و نخستین جابه‌جایی کیهان‌نوردان در مدار زمین را با موفقیت انجام داده بودند.

سیروس برزو / جام‌جم